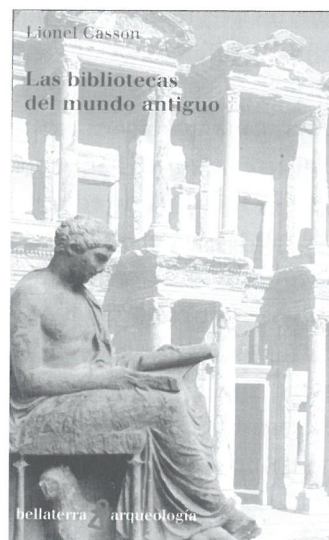

Ressenyes bibliogràfiques

Casson, Lionel; traducció de Mª José Aubet
Las bibliotecas del mundo antiguo
Barcelona: Edicions Bellaterra, cop. 2003.
175 p.: il.
ISBN 84-7290-211-0.

Es presenta un complet i exhaustiu estudi de la història de les biblioteques en el món antic, des dels regnes mesopotàmics del Pròxim Orient del tercer mil·lenni abans de Crist fins a l'època de transició durant la qual neix l'Edat Mitjana. A la llum de les descobertes i investigacions arqueològiques, a cada capítol es tracten, de manera global, diferents aspectes com: els edificis i la seva arquitectura; la composició, tipologia i formats dels seus fons; les maneres d'adquirir-los; les diferents funcions i finalitats que les biblioteques han anat adquirint al llarg de la història; la seva organització i classificació; els seus usuaris i el seu personal; o els diferents actors que intervenien en el desenvolupament i consolidació del que avui dia podríem dir *món de l'edició*.

Seguint un ordre cronològic, els nou capítols del llibre s'estructuren en: els inicis al Pròxim Orient; Grècia; la biblioteca d'Alexandria; els inicis a Roma; les biblioteques a l'Imperi Romà, primer a la mateixa ciutat de Roma i després a la resta de l'Imperi; el pas del rotlle al còdex i, per acabar, els començaments de l'Edat Mitjana.

Comença el periple històric del llibre als regnes mesopotàmics d'Assíria, Akkud o Súmer, al Pròxim Orient. En aquesta regió, a l'empara dels grans palaus —com els de Nínive, Assur o Nippur—, apareixen les primeres biblioteques primitives, formades per col·leccions de tauletes d'argila en escriptura cuneiforme. Aquestes biblioteques tenien eminentment un caire pràctic, que pretenia resoldre els assumptes diaris de l'administració del palau i les terres que en depenien. No obstant això, també s'hi han trobat fragments de literatura mitològica, com el *Poema de Gilgameš*. Es destaquen algunes descobertes arqueològiques, com la d'Ebla, Hattuša o Nippur. Alhora, s'apunten algunes formes primitives de catàleg de biblioteca, en forma de llistats o índexs alfabètics o de reculls dels colofons de les obres.

El segon capítol parla de les biblioteques de la Grècia clàssica i democràtica. Es destaca, per començar, que el concepte de biblioteca pública actual —«amb els seus prestatges plens de llibres de moltes matèries i les seves portes obertes a lectors de tot tipus i de tots els gustos»— neix en aquest període (salvant les diferències òbvies, és clar). A partir d'aquesta afirmació, l'autor es planteja una sèrie de preguntes: per tal que existís aquesta tipus de biblioteques, calia que abans existissin escoles que ensenyessin a llegir i a escriure. Aquestes aptituds haurien de generar l'existència d'un cert comerç del llibre i d'una indústria de editorial. Arran d'aquesta indústria, l'accés al llibre esdevindria fàcil i apte per a segments de població més grans. Aquest fet provocà l'acumulació de col·leccions privades que, amb el temps, esdevenen biblioteques obertes al públic. Es parla de suports com els *ostrakas* i les tauletes de cera, i es fa especial èmfasi al naixement de la indústria editorial, amb l'incipient comerç de llibres a l'Atenes clàssica. Es destaquen en aquest capítol dos esdeveniments clau, inspiradors de la primera gran biblioteca de la qual es té constància —la d'Alexandria— la gran biblioteca personal que tenia Aristòtil, i el decret del govern d'Atenes que establia que les biblioteques fossin dipositàries de còpies fidedignes de les obres dels grans autors, idea que els ptolemeus van seguir.

Es parla a continuació de la biblioteca d'Alexandria, la gran biblioteca de l'Antiguitat, fundada aproximadament el 300 a.C. per la dinastia dels ptolemeus, després del desmembrament de l'imperi d'Alexandre el Gran. La ciutat va esdevenir el centre cultural per excel·lència de l'Antiguitat, arran de la fundació del Museu per part de Ptolemeu I; posteriorment es va crear la biblioteca per satisfer les necessitats intel·lectuals dels erudits que havien fet venir a Alexandria per estudiar i fer recerca al Museu. L'autor comenta diferents aspectes relacionats amb la gestió de la biblioteca com, per exemple, que les adquisicions havien de ser com més antigues millor, ja que així les possibilitats d'errors a l'hora de transcriure el text n'asseguraven l'autenticitat. Per formar la col·lecció, els ptolemeus van enviar emissaris als grans centres grecs, com Atenes o Rodos, a comprar tota mena de llibres i de tota mena de matèries... i sense estalviar-se despeses. No obstant això, també es va procedir a adquirir llibres mitjançant la confiscació de tots els llibres que duïen els vaixells que atracaven al port de la ciutat, o quedant-se amb els originals i donant-ne còpies a les ciutats on anaven a fer compres, o que havien enviat els originals a Alexandria, previ pagament d'un rescat; en aquests casos, les ciutats espoliades només podien conformar-se amb quedar-se la suma de diners. També es fa referència a dues personalitats indispensables en la història de la biblioteca: Zenòdot, que en fou el primer director i l'iniciador

d'un p
especi
de les
vors d
natges
nes, di
llavors

Acal
trucci
del des
cial m
menor
ca, esp
des als
donar-

Els t
de la R
pròpi
del sud
cions p
autors
vir. Aq
bliques
crear a
rint a r
Grècia
es va er

A m
llibres.
tercanv
teques j
i esmer
project
teca Pal
ment, d
Amb el
les qual
i forma
queològ

d'un primitiu sistema de classificació basat en l'ordre alfabètic dels autors, i, especialment, Cal·límac de Cirene. També director de la biblioteca i autor de les *Pinakes*, obra on fa un estudi bibliogràfic de totes les obres gregues llavors dipositades a la mateixa biblioteca. Es parla, finalment, d'altres personatges clau en la biblioteca, com Aristòfanes de Bizanci, Aristarc o Eratòstenes, director que donà un gran impuls a l'adquisició d'obres científiques, fins llavors poc presents a la biblioteca.

Acaba el capítol amb la crònica de la invasió romana i la conseqüent destrucció de la biblioteca, segurament el 270 de la nostra era. Es parla després del desenvolupament d'altres biblioteques a l'època hel·lenística, fent especial menció a la biblioteca de Pèrgam, però parlant també de biblioteques menors com la d'Antiòquia, Rodes, Atenes, Milet o Teos. En aquesta època, especialment a les ciutats gregues, les biblioteques anaven sovint associades als *gymnasium*, centres de formació i educació, amb instal·lacions per a donar-hi classes, conferències, sessions de lectura, etc.

Els tres capítols següents parlen de Roma. El primer fa referència al final de la República, quan encara no s'havia creat una autèntica cultura del llibre pròpiament llatina i els erudits havien d'importar els llibres dels centres grecs del sud de la Península Itàlica, que passaven a formar part de les seves col·leccions privades. Però no eren els únics: també els representants teatrals dels autors romans posseïen col·leccions d'originals grecs que aquells feien servir. Aquests dos fets foren el començament de les futures biblioteques públiques romanes, però no l'únic. Molt sovint, les biblioteques privades es van crear a partir dels saqueigs de les diferents ciutats que Roma anava conquerint a mesura que anava creixent, com en el segle I a.C. en les guerres de Grècia i Àsia Menor. Quan, per exemple, Sula conquerí Atenes el 86 a.C., es va endur a Roma tots els llibres de la ciutat.

A més, erudits com Ciceró o Lúcul van reunir extenses col·leccions de llibres. En aquest punt, l'autor parla de curiositats com, per exemple, l'intercanvi de llibres entre erudits o els permisos per a utilitzar diferents biblioteques privades. El segon capítol d'aquest grup se centra a la ciutat de Roma i esmenta el naixement de les primeres biblioteques públiques a la ciutat: la projectada per Cèsar al centre de la ciutat, al costat del Fòrum; de la Biblioteca Palatina, construïda per August al costat del Temple d'Apol·lo; i, finalment, d'una tercera biblioteca situada a la part meridional del Camp de Mart. Amb els temps, els successius emperadors van construir més biblioteques, de les quals en destaca especialment la de Trajà. La consagrà el 112 o 113 d.C., i formava part del Fòrum. D'aquesta biblioteca se n'han conservat restes arqueològiques abundants, fet que ha permès reconstruir-la pràcticament en

la seva totalitat. Posteriorment fa referència a les biblioteques ubicades als banys públics i a les termes, molt populars a la Roma imperial.

Finalment s'esmenta el personal que hi treballava, les formes de classificació, catalogació i adquisició dels fons, així com d'alguns personatges il·lustres, ja personal, ja usuaris de les biblioteques. Per acabar aquesta sèrie, es fa una ràpida pinzellada a les biblioteques de fora de la ciutat de Roma. Hi apareixen esmentades les de Pompeia, l'ampliació de la d'Alexandria, la de Pèrgam, la d'Adrià a Atenes, o la de Cels a Efes, entre d'altres.

El vuitè capítol descriu el trànsit del rotlle, presentació física habitual del llibre fins el segle II, al còdex, que s'imposà al segle IV. Durant segles, ambdues formes van conviure a les biblioteques, fins que gradualment, el segon va guanyar la batalla, ajudat per unes noves institucions que des de bon començament van fer servir el còdex com a material de lectura habitual: les esglésies cristianes, les escoles i els monestirs, i les biblioteques que formaven. El novè i últim capítol parla de la transició a l'Edat Mitjana, quan al segle IV l'Imperi Romà es divideix en dos. A la part oriental destaca Constantinoble, capital de l'Imperi Romà d'Orient i seu d'importantes biblioteques, entre les quals dues d'universitàries i una del palau. A occident, mentrestant, són els monestirs i els convents els qui prenen el relleu de les biblioteques públiques, que desapareixen. Són aquestes institucions les que mantindran i copiaran les obres clàssiques que han perdurat fins els nostres dies. Dos elements foren bàsics ens els monestirs: els *scriptoria* i, per descomptat, la *bibliotheca*. Els fons sovint escassos, però, van servir com a base dels fons que nodririen, en un futur, les grans biblioteques del Renaixement.

Es tracta d'un llibre amè, divertit i de lectura fàcil i agradable, que es llegeix d'una tirada. La descripció abundant de curiositats i fets de la vida quotidiana fa que el text no es faci feixuc i, alhora, dona una mica de llum a la tasca diària dels nostres col·legues de l'Antiguitat, sovint amagada per la història «en majúscules.» El llibre va acompanyat d'una abundant bibliografia, així com de fotografies, plànols i il·lustracions que aclareixen el text. En definitiva, es tracta d'un llibre apte tant per a arqueòlegs com per a bibliotecaris: ambdós col·lectius hi trobaran suficient informació útil sobre una època històrica realment apassionant.

Daniel Gil Solés